

Przedmowa do pierwszego wydania

*Słońce świeci dla wszystkich
(myśl łacińska)*

Książka zawiera autorską wersję przedmiotu **diagnostyka edukacyjna**, który pojawił się niedawno w programach kształcenia szkół pedagogicznych i akademickich kierunków nauczycielskich innych uczelni. W treści i formie jest wzorowana na wydawnictwach anglosaskich. Diagnostyka, jaką prezentuje, jest oparta na pomiarze pedagogicznym i ma charakter **rozwojowy**, co znaczy, że przyrost osiągnięć uczniów – przy każdym poziomie wyjściowym – jest w niej pierwszoplanowy.

Ponieważ pomiar pedagogiczny dotyczy zdarzeń powtarzalnych i posługuje się **statystyką**, dla jego uprawiania potrzebne jest opanowanie metod opisu i wnioskowania statystycznego. Włączenie elementów tych dziedzin rozsądziłoby jednak ramy podręcznika i zmieniło jego charakter, toteż nie zawiera on żadnych wzorów matematycznych ani procedur obliczeniowych. Trzeba zatem podzielić korzystających z podręcznika na dwie kategorie: (1) tych, którzy nie uczyli się statystyki, a mimo to będą mogli poznać zasady diagnostyki i uchwycić jej ducha – w tym przede wszystkim skromność diagnosty i świadomość ograniczeń wszelkich dostępnych metod – na podstawie podanych przykładów, oraz (2) tych, którzy mają za sobą solidny kurs statystyki – od porządkowania danych empirycznych do korelacji i regresji – a więc będą mogli samodzielnie analizować narzędzia i wyniki badań diagnostycznych.

Jak stwierdza wybitny znawca diagnozy psychologicznej, Władysław Jacek Paluchowski (2007, s. 1), „diagnozowanie to przetwarzanie danych, a nie rejestrowanie zachowań”. W tym przetwarzaniu kluczową rolę odgrywa **wiedza diagnosty** – „znajomość ogólnych prawidłowości panujących w danej dziedzinie” (tamże, s. 12). Jak z tego wynika, diagnostyka stanowi jedynie dziedzinę pomocniczą. W edukacji będzie użyteczna po połączeniu z wiedzą wychowawczą, dydaktyczno-przedmiotową lub administracyjną. Nie może zastąpić tamtej wiedzy, dlatego różni specjaliści muszą współpracować, a zarazem znać granice swojej kompetencji, co dotyczy zwłaszcza dwu bliskich sobie dyscyplin: psychologii i pedagogiki.

Trzon podręcznika stanowi kilkadziesiąt rozgałęzionych pojęć, zestawionych – wraz z ich angielskimi odpowiednikami – na końcu każdego rozdziału. Tyle też mamy ćwiczeń wdrażających do stosowania tych pojęć oraz par zaleceń będących rekapitulacją rozdziałów. Tekst podręcznika jest dwupłaszczyznowy: w warstwie zasadniczej, pisanej dużą czcionką, wprowadza główne pojęcia, a w warstwie dodatkowej, pisanej drobniejszą czcionką – poszerza je i ilustruje przykładami zagadnień i analiz.

Podręcznik jest przeznaczony dla tych nauczycieli i pedagogów, którzy będą ponosić odpowiedzialność za emocjonalny i poznawczy rozwój uczniów oraz za działalność różnego rodzaju placówek edukacyjnych. Dopóki nie wyłonią się w Polsce akademickie specjalizacje „diagnosta osiągnięć uczniów” i „ewaluator systemów edukacyjnych” – a wierzę, że prędzej czy później to nastąpi – umiejętności z tych dziedzin będą stanowić uzupełnienie ogólnych kwalifikacji pedagogicznych. Chciałbym, by sięgnęli też po tę książkę czynni nauczyciele i doradcy, dyrektorzy szkół oraz pracownicy komisji egzaminacyjnych i nadzoru pedagogicznego.

Podręcznik zawiera materiały różnego pochodzenia, krajowego i zagranicznego. Tadeusz Lewowicki i Andrzej Janowski zainspirowali mnie do zajęcia się diagnostyką. Cenne kontrowersje wniósł Krzysztof Konarzewski, a Krzysztof Kruszewski przyjaźnie sekundował postępowi w pisaniu podręcznika. Wiele zawdzięczam działalności Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej i jej władzom:

■ Przedmowa do pierwszego wydania

Henrykowi Szaleńcowi oraz Marii Krystynie Szmigel. Członkowie Towarzystwa wypełnili swoimi pracami kilkanaście tomów wydawnictw konferencyjnych, które dostarczały mi danych, niekiedy podsuwały nowe pomysły, a zawsze dawały przekonanie o celowości podjętej pracy. Z zagranicznych autorów największy wpływ mieli Beniamin Bloom z Chicago, James Popham z Los Angeles i Anthony Nitko z Pittsburga.

Osobne podziękowanie składam swojej Żonie, Adzie Sitarskiej-Niemierko, za wspólne znoszenie trudów dwuletniej pracy nad książką.

Bolesław Niemierko
Sopot – Alicante, 2007–2008

Przedmowa do drugiego wydania

Pierwsze wydanie *Diagnostyki edukacyjnej* spełniło swoje zadanie. Mimo naukowego charakteru podręcznik okazał się dostępny dla ogółu zainteresowanych dziedziną. Pewne partie książki – jak te dotyczące współpracy z uczniem, interpretacji jego zachowań, analizy motywacji do uczenia się – bardziej interesowały humanistów, inne zaś – poświęcone pomiarowi edukacyjnemu, wynikom eksperymentów, komputeryzacji diagnozy – bardziej interesowały przedstawiciele nauk ścisłych, ale tekst był czytelny dla jednych i drugich.

W minionej dekadzie znacznie wzrosła w naszym kraju rola psychologii społecznej w edukacji. Pojawiło się wiele wydawnictw tłumaczonych i oryginalnych, na niektórych uczelniach wyższych wyłania się specjalizacja *psychologia edukacji* lub *psychologia wspomagania rozwoju*, a w obydwu specjalizacjach tematyka kształcenia i oceniania osiągnięć uczniów jest zasadnicza. Także czynni psychologowie zatrudnieni w szkołach i poradniach pogłębiają znajomość tych dziedzin.

W krajach zachodnich wkład psychologii w edukację jest przemożny co najmniej od stulecia, ale dopiero teraz zaczęto się starać o syntezę dwu odrębnych systemów oceniania osiągnięć uczniów: wewnętrznego (bieżącego) i zewnętrznego (egzaminacyjnego). We wrześniu 2017 roku Amerykańska Krajowa Rada Pomiaru Edukacyjnego zorganizowała *Nadzwyczajną konferencję na temat oceniania wewnątrzszkolnego i masowej psychometrii: Ta para musi się pogodzić!* (Nitko, 2017). Hasło tego sympozjum trafia w kardynalną potrzebę edukacji, jaką jest uzyskiwanie systematycznej informacji o skuteczności uczenia się według wielu kryteriów i na każdym poziomie. Podpisuję się pod nim.

Po reformie polskiego systemu oświaty w 2017 roku nieoczekiwanej aktualności nabral 14., ostatni rozdział publikacji, traktujący o potrzebie solidnych uzasadnień diagnostycznych takich reform i o szkodliwości silnej ingerencji politycznej w procesy edukacyjne.

Drugie wydanie podręcznika pogłębia podstawy psychologiczne diagnostyki edukacyjnej, poszerza i aktualizuje jej tematykę i literaturę, wprowadza czytelnika w zagadnienia, które się współcześnie ujawniają. Zawiera dwa nowe rozdziały (2. i 3.) oraz 60 ćwiczeń rozsianych – dla zaktywizowania Czytelnika – po całej książce. Większa część ćwiczeń wykorzystuje zapożyczone i własne opowieści o wydarzeniach edukacyjnych, ponieważ „historie mają dużą większą moc [oddziaływania] niż suche wykłady okraszone liczbami” (Staroń, 2020, s. 12). Wyobrażam sobie studentów, którzy spróbują rozwiązać te ćwiczenia po swojemu, a gdy napotkają trudności, sięgną do właściwych fragmentów tekstu podręcznika i rad wykładowcy. Uczenie się przez **działanie i odkrywanie** unowocześnia studia i przełamuje monopol **przyswajania** gotowej wiedzy. Wybrane ćwiczenia, wykonywane z wyposażeniem w podręcznik podczas wykładów, warsztatów lub poza uczelnią, mogą być podstawą zaliczenia przedmiotu.

Czytelnikom lektur obcojęzycznych przydadzą się angielskie odpowiedniki głównych pojęć zamieszczone w podsumowaniach poszczególnych rozdziałów.

Nadal korzystam z dorobku Instytutu Badań Edukacyjnych w Warszawie i bogatych doświadczeń uczestników krajowych konferencji Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej. Profesorowi Bogdanowi Wojciszke dziękuję za powołanie mnie na Wydział Psychologii Uniwersytetu SWPS, a moim studentom z tej uczelni dziękuję za zainteresowanie diagnostyką edukacyjną i za znaczący wkład twórczy w treść i metodę podręcznika.

Recenzentce nowego wydania, prof. Marcie Bogdanowicz, jestem wdzięczny za cenne uwagi pozwalające na usunięcie usterek i za porównanie mojej koncepcji diagnostyki edukacyjnej z innymi dziedzinami zastosowań psychologii.

Bolesław Niemierko
Sopot, 2020